

הגן הבוטני בהר הצופים

מאת אבינועם דנין

בכל המדינות הנאורות בעולם מטופחים, בנוסף לגני החיות, גם גנים בוטניים. בגנים אלה מרוכזים צמחים מאזורים שונים בעולם, והטיול בהם מהווה חוויה אסתטית, חינוכית וחברתית ממדרגה ראשונה.

בישראל לא שפר חלקם של גנים בוטניים, שסבלו מיילדות קשה. בגלל הדרישה הרבה לקרקע לבנייה הוקצו שטחים קטנים בלבד לגנים בוטניים, ואיקלומם של רבים מהצמחים לתנאי הגידול שבגן דרש לעתים מאמצים ניכרים. כדוגמה נביא את סיפור הבית של ארזי הלבנון לגן הבוטני של האוניברסיטה העברית על הר הצופים, כפי שסופר על-ידי מר יצחק אמדורסקי. איש המחלקה לבוטניקה מאז יסודה ועד לפרישתו לגימלאות לפני שנים אחדות.

בשנת 1930 יצאו הפרופסורים א' איג ומ' זהרי למחקר צמחיית הלבנון, כאשר אחת ממטרותיהם: הבאתם ארצה של שתילים וזרעים של ארז הלבנון. היות הארזים מצויים בהרי הלבנון בגובהים של 1,500—1,900 מטרים. במסעם אספו איג וזהרי שתילים בני שנים תיים-שלוש, וכן אצטרובלים על זרעיהם.

הם. על-פי חוקי ממשלת לבנון נאסר אז להוציא שתילי ארזים מתחום המדינה והיה צריך להערים על שוטרי הגבול. הצמחים הועברו בתוך כלי היבוש כאילו היו כבר צמחים יבשים ומתים. ביום בו הובאו לירושלים הם הוכנסו ישר לפחיות עם אדמה. מכאן ואילך הם טופחו על-ידי הגננית צפורה. אשר לא חסכה טרחה ועמל והיתה עולה למשתלה על הר הצופים גם בשבתות כדי להשקות את העצים ולראות אם אונה להם כל רע. באותו זמן נזרעו גם הזרעים שהובאו מהלבנון. בשנת 1932 הועברו השתילים אל חלקת הארזים שבקרבת בניני בית החולים של הדסה ויחד איתם הובאו למקום גם ארזים ממוצא לבנוני שגדלו במשתלות הקרוי הקיימת בירושלים ובראש פינה. אדמת הגבעה הצופה אל מדבר יהודה לא היטיבה עם הנוטעים. סלעי צור קשים מצויים סמוך לפני השטח, ולמען יתקיימו העצים היה צריך יצחק לחפור בורות עמוקים. את הבורות מילאו באדמה טובה שהובאה מרחוק. כשהיא מעורבת עם זבל עיזים. העץ הראשון ניטע על-ידי א' איג ויצחק אמדורסקי והדבר היה למאורע חשוב בחיי הישוב של אותם ימים. צמיחתם של הארזים לא היתה חזקה ביותר והם סבלו מפגעים שונים. עם זאת הם החזיקו מעמד, והחלקה התפתחה והלכה. אחרי 1948, כשהר הצופים הפך לאי בתוך מדינה

עוינת אי-אפשר היה להגיע לעצים באופן סדיר והם סבלו מחוסר טיפול. השוטרים שמרו על ההר אמנם הישקו לעתים את העצים בקיץ, אך לצערנו היו גם כאלה שבנדיבותם נתנו לקציני האו"ם עצים שלמים שנכרתו מהחלקה כמתנה לחג המולד. רק בהתערבותו של יצחק, שכריתת כל עץ היתה לגבי ככריתת אבר מגופו, נפסקה כריתת העצים.

תנופת הפיתוח של הר הצופים לאחר מלחמת ששת הימים פגעה פעם נוספת בחלקת הארזים. החלקה נותקה מיתר חלקי הגן ורבים מהעצים החלו להתייבש לאחר שהקרקע נחתך סביבם. יצחק וצפורה עשו כמיטב יכולתם לעזור לעצים שנשארו, ואחרים מהם הועברו אל גינות הבניינים החדשים שעל ההר.

כיום משגשגים הארזים על הר הצופים מחדש. דור חדש של בוטנאים — תלמידיהם ותלמידי-תלמידיהם של איג וזהרי — הביאו, בשנים האחרונות, שתיים לים. יחורים וזרעים של צמחים שונים מהרי סיני, ועצי הערער האדום, בני השנתיים, שמקורם בעצי הערער בני מאות השנים מצפון סיני, מתבוננים בקנאה אל קרוביהם המחטניים הוותיקים שמעבר לגבעה. בעוד שנים לא רבות, כשתושלם הבנייה והגן יקבל את צורתו המתוכננת, יהיה לירושלים אתר טיולים מרתק נוסף.

1976 (8) יצחק איג